लमजुङ खबर दैनिक पत्रिकाको सम्पादकीयमा प्रयुक्त भाषाको अध्ययन

शोधार्थी

भरत बहादुर खड्का

परीक्षा रोल नं. २८८००२१/२०६७

त्रि.वि. दर्ता नं. १८५१७-९०

त्रिभुवन विश्व विद्यालय आदिकवि भानुभक्त क्याम्पस, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

आदिकवि भानुभक्त क्याम्पस

दमौली, तनहुँ

२०७०/२०१४

कृतज्ञता ज्ञापन

नेपाली भाषाको प्रयोग ज्ञान विज्ञानका विभिन्न क्षेत्रहरूमा प्रयोग आएको छ । विषय क्षेत्र अनुसार भाषाको शैली, स्वरूप र भाषाको प्रस्तुतीकरणको शैली, स्वरूप र संरचनामा विविधता पाइन्छ । प्रस्तुत शोधपत्र 'लमजुङ दैनिक पत्रिकाको सम्पादकीयमा प्रयुक्त भाषाको अध्ययन' शीर्षकमा तयार पारिएको हो । यस शोधपत्र तयार गर्ने कार्यमा विभिन्न समस्या र चुनौतीहरू आएका थिए । ती समस्या र चुनौतीहरूलाई समाधान गरी अध्ययनलाई सफल रूपमा प्रस्तुत गर्न सहयोग पुऱ्याउने सबैप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

विशेषतः प्रस्तुत शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई शोधपत्रको शीर्षक छनोटदेखि हालसम्म कुशल निर्देशन तथा महत्त्वपूर्ण सुझाव दिनु हुने श्रद्धेय गुरू सहायक प्रा. राम कुमार अधिकारी ज्यूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोधकार्यमा आवश्यक सल्लाह दिनु हुने विभागीय प्रमुख सह प्रा.डा. ईश्वर चन्द्र वाग्लेप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यस शोधकार्य लागि उत्साहबद्र्धक प्रेरणाका साथै महत्त्वपूर्ण सुझाव दिनु हुने नेपाली शिक्षा विभाग सम्बद्ध सम्पूर्ण गुरूहरू एवम् क्याम्पस प्रमुख वैकुण्ठ न्यौपाने ज्यूप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अध्ययनको क्रममा लमजुङ खबर दैनिक पत्रिकासँग सम्बन्धित महत्त्वपूर्ण सामग्रीहरू उपलब्ध गराउनु हुने लमजुङ दैनिकका प्रधान सम्पादक श्री मिलन शर्मा दनाई ज्यूप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

यस अध्ययनका सिलसिलामा आवश्यक बौद्धिक, सल्लाह, सुझाव र उत्साहबद्र्धक प्रेरणा प्रदान गर्नु हुने श्रीमती गोमा खड्काप्रति सदैव ऋणी छु । शोधपत्र निर्माणको निम्ति भाषिक शुद्धताका साथ समयमा नै कम्प्युटर टाइप र सेटिङ गरिदिनु हुने भोजराज आचार्यका साथै स्वस्तिका स्टेसनरीका प्रेम बहादुर आले मगरलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । अन्त्यमा यस शोधकार्यमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने शुभेच्छुकप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

भरत बहादुर खड्का

शोधसार

शोध शीर्षक - लमजुङ खबर दैनिक पत्रिकाको सम्पादकीयमा प्रयुक्त भाषाको अध्ययन

शोधार्थी - भरत बहादुर खड्का

शोध निर्देशक - सहायक प्रा. राम कुमार अधिकारी

विभाग /क्याम्पस - नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, आदिकवि भानुभक्त क्याम्पस, दमौली तनहुँ

शैक्षिक सत्र - २०६६/२०६८

पृष्ठ सङ्ख्या - ५८+११

जम्मा परिच्छेद - पाँच

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्व विद्यालय, आदिकवि भानुभक्त क्याम्पस, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह एम. एड. दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ को आवश्यकता पूर्तिका निम्ति तयार पारिएको हो ।

यस शोधकार्यको लागि स्रोतका रूपमा लिइएका लमजुङ खबर दैनिक पत्रिकाको वि.सं. २०६८ साल कार्तिक २० मङ्गलबारदेखि २०६८ साल फागुन १० गते बुधबारसम्मको प्रत्येक हप्ताको आइतबारको सम्पादकीयलाई नमुना छनोट गरी अध्ययन गरिएको छ ।

लमजुङ खबर दैनिक पत्रिकामा रहेको सम्पादकीयको संरचना, विषय वस्तु, शैली, शीर्षक तथा सम्पादकीयमा प्रयुक्त भाषा, वाक्य प्रकार, वाक्य कोटि र शब्द भण्डारको अध्ययन गर्नु यस शोधकार्यका मुख्य उद्देश्य हुन् । पाँच वटा अध्याय रहेको यस शोधपत्रमा अध्याय एकका शोध परिचय अध्याय दुईमा सैद्धान्तिक अवधारणा अध्याय तिनमा लमजुङ खबर दैनिक पत्रिकाको सम्पादकीयमा प्रयुक्त विषय, शैली, शीर्षक र शब्द भण्डारको अध्ययन, अध्याय चारमा वाक्य संरचना र वाक्य कोटिको अध्ययन, र अध्याय पाँचमा निष्कर्ष र सुझाव समावेश गरिएको छ ।

यस अध्ययनमा सामग्री सङ्कलनका निम्ति पुस्तकालयीय अध्ययन विधिलाई आत्मसात् गरी वर्णनात्मक तथा विश्लेषणात्मक पद्धति अँगालिएको छ । लमजुङ दैनिक

पत्रिकाको सम्पादकीयलाई प्राथमिक स्रोतको रूपमा लिइएको छ भने यससँग सम्बन्धित अन्य पत्रपत्रिका, पुस्तकहरू, शोधपत्र, लेख रचना शब्दकोश आदिलाई द्‌वितीय स्रोतको रूपमा लिइएको छ ।

शोध निष्कर्ष

संरचनाका दृष्टिले एक अनुच्छेददेखि तिन अनुच्छेदसम्म संरचित सम्पादकीयहरू रहेका पाइयो । सम्पादकीयको शीर्षक संरचना २, ३, ४, ५ र ७ शब्दका रहेका छन् भने धेरैजसो सन्देश जानकारी र राजनैतिक विषयसँग सम्बन्धित भएर लेखिएको देखियो । सम्पादकीयमा औपचारिक भाषाको प्रयोग गरिएको र सूचना गर्ने शैलीमा लेखिएका सम्पादकीयहरू धेरै रहेको पाइयो । सम्पादकीयमा सरल, भूतकाल र कर्तृवाच्यका वाक्यहरू बढी प्रयोग भएको देखियो । सम्पादकीयमा अव्युत्पन्न शब्दभन्दा व्युत्पन्न शब्द बढी प्रयोग भएको र शब्दस्रोतका आधारमा सबैभन्दा धेरै तत्सम शब्द र त्यसपछि क्रमशः तद्‌भव र आगन्तुक शब्द रहेको पाइयो । लमजुङ खबर दैनिकको सम्पादकीयमा अकरण वाक्य भन्दा करण वाक्य बढी प्रयोग भएको देखियो । सम्पादकीयमा सबैभन्दा बढी पूर्ण पक्ष र त्यसपछि क्रमशः सामान्य पक्ष र अपूर्ण पक्षको प्रयोग भएको पाइयो । भाषिक दुष्टिकोणबाट हेर्दा लमजुङ खबरका सम्पादकीयहरू उपयुक्त र सान्दर्भिक नै रहेका देखियो ।

सङ्क्षिप्त शब्दावलीको सूची

नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
क्र.स.	क्रम सङ्ख्या
नं.	नम्बर
दो.सं.	दोस्रो संस्करण
ते.स.	तेस्रो संस्करण
वि.सं.	विक्रम सम्वत्
%	प्रतिशत

विषय सूची

पृष्ठ सङ्ख्या

आवरण पृष्ठ

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

शोधसार

कृतज्ञता ज्ञापन

सङ्क्षिप्त शब्दावलीको सूची

विषय सूची

तालिका सूची

अध्याय : एक

परिचय **१-४**

१.१ शोध शीर्षक १

१.२ शोध प्रयोजन १

१.३ पृष्ठभूमि १

१.४ समस्या कथन २

१.५ शोधकार्यको उद्देश्य ३

१.६ अध्ययनको औचित्य ३

१.७ अध्ययनको सीमा ४

अध्याय : दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा **५-८**

२ पूर्वकार्यको समीक्षा ५

अध्याय : तिन

अध्ययन विधि **९-१०**

३.१ अध्ययन विधि ९

३.१.१ नमुना छनोट ९

३.१.२ तथ्याङ्क सङ्कलनका स्रोतहरू ९

३.१.३ तथ्याङ्क एकीकरण १०

३.१.४ तथ्याङ्क विश्लेषण १०
३.२ शोधपत्रको रूपरेखा १०
अध्याय : चार
सैद्धान्तिक अवधारणा ११-२४
४.१ भाषा ११
४.२ सञ्चार १२
४.३ आम सञ्चार १३
४.४ आम सञ्चार माध्यम १३
४.४.१ आम सञ्चार माध्यमका किसिम १४
४.५ समाचार पत्र १४
४.५.१ समाचार पत्रको सङ्गठन १६
४.६ सम्पादकीय १७
४.६.१ सम्पादकीयको परिचय १७
४.६.२ सम्पादकीयको अर्थ १८
४.६.३ सम्पादकीयको परिभाषा १८
४.६.४ सम्पादकीयको संरचना २०
४.६.५ सम्पादकीयको काम २०
४.६.६ सम्पादकीय लेख्दा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू २०
४.६.७ असल सम्पादकीयका विशेषताहरू २१
४.६.८ सम्पादकीयमा राख्न नमिल्ने कुराहरू २१
४.७ सम्पादकीय लेखनको विश्व इतिहास २२
४.८ सम्पादकीयको भाषा २२
४.९ सम्पादकीयको वर्गीकरण २३
४.१० सारांश २४
अध्याय : पाँच
लमजुङ खबर दैनिक पत्रिकाको सम्पादकीयको अध्ययन २५-४१
५.१ विषय वस्तु २६
५.२ शैली २८

५.३ संरचना ३०

५.४ शीर्षक ३१

५.५ शब्द भण्डार ३२

५.५.१ संरचनाको आधारमा शब्द भण्डार ३३

५.५.२ स्रोतका आधारमा शब्द भण्डार ३७

अध्याय : छ

वाक्य संरचना र वाक्य कोटिको अध्ययन ४२-५४

६.१ वाक्य कोटिका आधारमा विश्लेषण ४२

६.१.१ काल ४२

६.१.२ पक्ष ४४

६.१.३ वाच्य ४६

६.१.४ ध्रुवीयता ४९

६.२ वाक्य प्रकारका आधारमा विश्लेषण ५१

अध्याय : सात

उपसंहार ५५-५८

७.१ निष्कर्ष ५५

७.२ सुझाव ५७

७.३ शैक्षणिक प्रयोजन ५७

७.४ भावी अनुसन्धानका शीर्षकहरू ५८

सन्दर्भ ग्रन्थ सूची

परिशिष्टहरू

तालिका सूची

	पृष्ठ सङ्ख्या
तालिका नं. १ विषय वस्तु सम्बन्धी विवरण	२७
तालिका नं. २ शैली सम्बन्धी विवरण	२९
तालिका नं. ३ संरचना सम्बन्धी विवरण	३०
तालिका नं. ४ शीर्षक सम्बन्धी विवरण	३१
तालिका नं. ५ शब्द प्रकार सम्बन्धी विवरण	३४
तालिका नं. ६ काल सम्बन्धी विवरण	४२
तालिका नं. ७ पक्ष सम्बन्धी विवरण	४४
तालिका नं. ८ वाच्य प्रकार सम्बन्धी विवरण	४७
तालिका नं. ९ ध्रुवीयता सम्बन्धी विवरण	४९
तालिका नं. १० वाक्य प्रकार सम्बन्धी विवरण	५२